

Sygn. akt III UK 86/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 maja 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Andrzej Wróbel

w sprawie z odwołania W. S.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.
o wysokość emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 16 maja 2018 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 9 lutego 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. oddała skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od odwołującego się na rzecz organu rentowego kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2016 r. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z dnia 18 czerwca 2015 r. w ten

sposób, że zobowiązał organ rentowy do przeliczania emerytury W. S., poczynwszy od dnia 18 maja 2015 r., według zasad określonych w art. 26 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm.; dalej jako: ustawa emerytalna).

Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczony, urodzony 25 kwietnia 1947 r., złożył w dniu 24 kwietnia 2012 r. wniosek o emeryturę z tytułu osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego. Decyzją z 8 maja 2012 r. organ rentowy przyznał od 25 kwietnia 2012 r. prawo do tego świadczenia, obliczając jego wysokość na podstawie art. 53 ustawy emerytalnej. Wypłata emerytury została zawieszona z uwagi na kontynuowanie przez ubezpieczonego zatrudnienia u dotychczasowego pracodawcy. W dniu 31 lipca 2013 r. odwołujący się przedłożył w organie rentowym świadectwo pracy potwierdzające rozwiązanie stosunku pracy, co skutkowało decyzją z dnia 6 sierpnia 2013 r. podejmującą wypłatę emerytury przy jednoczesnym ponownym ustaleniu jej wysokości. Ubezpieczony od 5 sierpnia 2013 r. kontynuował zatrudnienie pracownicze, w wyniku czego dokonywano kolejnych przeliczeń wysokości emerytury. Dnia 18 maja 2015 r. odwołujący się wystąpił do organu rentowego z wnioskiem, w którym zawarł żądanie ustalenia wysokości emerytury „w myśl nowych zasad z art. 55a ustawy emerytalno – rentowej”. Zaskarżoną decyzją organ rentowy odmówił uwzględnienia wniosku.

W takim stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał odwołanie ubezpieczonego za uzasadnione. W ocenie tego Sądu, z art. 55 ustawy emerytalnej wynika bowiem jedynie, że wniosek o obliczenie wysokości emerytury według zasad kapitałowych winien być złożony po 31 grudnia 2008 r., a ubiegającym się o to wyliczenie może być tylko ta osoba, która po ukończeniu powszechnego wieku emerytalnego kontynuowała ubezpieczenie. Te warunki ubezpieczony zaś spełnił. Przepis ten nie zawiera natomiast ograniczenia dla możliwości jego zastosowania do osób, którym przyznano już prawo do emerytury obliczonej na dotychczasowych zasadach. Dotyczy on bowiem nie przyznania, lecz obliczenia emerytury według nowych zasad, tj. na podstawie art. 26 ustawy emerytalnej, co potwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 września 2014 r., I UK 27/14.

Sąd Apelacyjny w [...], rozpoznając sprawę na skutek apelacji organu rentowego, wyrokiem z dnia 9 lutego 2017 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten

sposób, że oddalił odwołanie W. S., uznając że Sąd pierwszej instancji dokonał błędnej wykładni art. 55 ustawy emerytalnej. Według Sądu odwoławczego, przepis ten, choć nie odnosi się do samego przyznania prawa do emerytury, to jednak przewidując możliwość obliczenia wysokości świadczenia na podstawie art. 26 ustawy emerytalnej, wiązać się musi z pierwszorazowym wnioskiem o emeryturę przewidzianą w art. 27 tej ustawy. Tylko bowiem wtedy następuje obliczenie wysokości świadczenia zgodnie z określonymi zasadami, zaś wszelkie inne czynności dotyczące wysokości emerytury są jej przeliczaniem na podstawie przepisów zawartych w art. 108-113 ustawy emerytalnej. Sąd drugiej instancji nie zgodził się tym samym ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w sprawie I UK 27/14, z którego wynika, że na podstawie art. 55 ustawy emerytalnej może być przeliczona w każdym czasie emerytura uzyskana z tytułu osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego. W ocenie Sądu Apelacyjnego, obliczenie wysokości emerytury dla ubezpieczonych, urodzonych przed 1 stycznia 1949 r., według nowych zasad, może być dokonane wyłącznie przy wystąpieniu z wnioskiem o ustalenie prawa do emerytury w wieku powszechnym. W innej sytuacji ponowne ustalenie wysokości świadczenia w trybie art. 55 w związku z art. 26 ustawy emerytalnej może nastąpić tylko na skutek wznowienia postępowania na podstawie art. 114 ust. 1 tej ustawy. W niniejszej sprawie nie ma zaś żadnych przesłanek mogących skutkować wznowieniem postępowania dotyczącego ustalenia wysokości emerytury ubezpieczonego. O emeryturę w wieku powszechnym wystąpił on bowiem 24 kwietnia 2012 r., a we wniosku emerytalnym zawarł wyraźne żądanie ustalenia wysokości emerytury na podstawie art. 53 ustawy emerytalnej, wskazując na konkretne wynagrodzenie z 10 lat kalendarzowych w ciągu ostatnich 20 lat do ustalenia podstawy wymiaru świadczenia. Składał także praktycznie co kwartał wnioski o przeliczenie wysokości emerytury na podstawie art. 112 ustawy emerytalnej i takie przeliczenia były dokonywane. Nadto, na dzień złożenia wniosku o emeryturę w wieku powszechnym, tj. 24 kwietnia 2012 r., jak też na dzień nabycia prawa do emerytury odwołujący się nie spełniał jednego z warunków określonych w art. 55 ustawy emerytalnej, tj. podlegania ubezpieczeniom po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego, ponieważ ten wiek osiągnął dopiero 25 kwietnia 2012 r., przy nabyciu prawa do

emerytury z tym samym dniem. Przy przyznawaniu mu prawa do emerytury nie było zatem innej możliwości niż wyliczenie jej wysokości według zasad określonych w art. 53 ustawy emerytalnej.

Ubezpieczony wywiódł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zarzucając naruszenie:

1. art. 55 ustawy emerytalnej, przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że:

1. przepis ten nie stanowi samodzielnej podstawy do przeliczenia według nowych zasad (art. 26 ustawy) pobieranej już emerytury obliczonej zgodnie z art. 53 ustawy z tytułu osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego (art. 27 ustawy), więc aby móc rozważać możliwość ponownego ustalenia wysokości tej emerytury w trybie art. 55 w związku z art. 26 ustawy, należałoby wykazać istnienie przewidzianych w art. 114 ust. 1 ustawy podstaw do ponownego ustalenia wysokości emerytury,

2. przesłanka kontynuowania ubezpieczenia po osiągnięciu przewidzianego w art. 27 ustawy wieku emerytalnego powinna być (w każdym przypadku) spełniona na dzień złożenia wniosku o emeryturę w powszechnym wieku emerytalnym i że nie zostaje ona spełniona w sytuacji, gdy wniosek o emeryturę został złożony przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego – mimo że następnie ubezpieczony faktycznie kontynuuje ubezpieczenia emerytalne i rentowe po osiągnięciu przewidzianego w art. 27 ustawy wieku emerytalnego;

3. art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej, przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że przedłożenie dowodów potwierdzających kontynuowanie ubezpieczenia emerytalnego i rentowego po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego (przy spełnieniu pozostałych warunków wynikających z art. 55 ustawy) nie jest przesłanką uprawniającą do ponownego ustalenia wysokości emerytury – tj. ponownego jej obliczenia, tyle że tym razem na podstawie art. 26 w związku z art. 55 ustawy emerytalnej.

Opierając skargę na takiej podstawie, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i jego zmianę przez oddalenie apelacji organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i

przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, a także o zasądzenie od organu rentowego kosztów procesu.

Organ rentowy wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw.

Osobom urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r. przysługuje na podstawie art. 27 ustawy emerytalnej emerytura stanowiąca sumę składników wymienionych w art. 53 ust. 1 tej ustawy (formuła zdefiniowanego świadczenia). Osoby urodzone po dniu 31 grudnia 1948 r. uzyskują na podstawie art. 26 ustawy emeryturę stanowiącą iloraz podstawy jej wymiaru i średniej dalszej długości trwania życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego (formuła zdefiniowanej składki). Podział uprawnionych przebiega według kryterium daty urodzenia. Biorąc pod uwagę okres przejściowy oraz to, że nowy sposób obliczenia emerytury uwzględnia bardzo istotny jej składnik - kapitał początkowy ustalany obligatoryjnie dla urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. dopiero od dnia 1 stycznia 1999 r. (art. 173 ustawy) - ustawodawca przewidział możliwość przenikania się systemów przez obliczanie emerytur osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r. na zasadach art. 183 ustawy emerytalnej, jeżeli wiek emerytalny osiągnęły w latach 2009-2014. Emerytura z tytułu osiągnięcia wieku emerytalnego najpóźniej w 2014 r. obliczana jest w wygaszanej proporcji reguły zdefiniowanego świadczenia i rosnącej wysokości obliczanej na podstawie art. 26 ustawy.

Przesłanki zastosowania art. 55 ustawy emerytalnej jako wyjątku idącego w drugą stronę, tj. dopuszczalności obliczenia świadczenia emerytalnego osoby urodzonej przed dniem 1 stycznia 1949 r., co do zasady przypisanej do systemu zdefiniowanego świadczenia, według formuły zdefiniowanej składki z zastosowaniem kapitału początkowego dyktowane są ekonomiczną analizą wyników sposobów obliczania emerytury określonych w art. 26 i 53 ustawy przy tych samych parametrach stażu ubezpieczeniowego i podstawy wymiaru składek i

korzystnością (co do zasady) dłuższego pozostawania w ubezpieczeniu. Powstaje wtedy zagadnienie, którego rozstrzygnięcie decyduje o istnieniu usprawiedliwionych podstaw skargi kasacyjnej, czy w art. 55 ustawy emerytalnej przewidziano przeliczenie emerytury przyznanej wcześniej z tytułu osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego, jak twierdzi ubezpieczony, czy w sposób określony w tym przepisie, czyli na nowych zasadach, może być obliczona tylko emerytura przyznana na podstawie art. 27 ustawy na skutek pierwszorazowego wniosku o to świadczenie.

Emerytura wyliczona w formule zdefiniowanej składki jest o wiele wyższa od obliczonej w formule zdefiniowanego świadczenia, należy więc przyjąć, że możliwość skorzystania z takiego wyliczenia wysokości świadczenia na podstawie art. 55 ustawy została przez ustawodawcę ściśle określona i nie dopuszcza wykładni rozszerzającej. Przepis szczególny art. 55 ustawy emerytalnej kreuje (reguluje) wyjątek od zasady ustalania ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r. emerytury w wysokości wynikającej z dotychczasowych („starych”) zasad (art. 27 w związku z art. 53 tej ustawy). Wynika z niego, że ubezpieczonemu spełniającemu warunki do uzyskania emerytury na podstawie art. 27, który kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe po osiągnięciu przewidzianego w tym przepisie wieku emerytalnego i wystąpił z wnioskiem o przyznanie emerytury po dniu 31 grudnia 2008 r., może być obliczona emerytura na podstawie art. 26, jeżeli jest wyższa od obliczonej zgodnie z art. 53. Zakresem podmiotowym tego przepisu objęci są zatem ubezpieczeni „spełniający warunki do uzyskania emerytury na podstawie art. 27” (a nie ubezpieczeni, którzy uzyskali prawo do tego świadczenia), kontynuujący ubezpieczenia emerytalne i rentowe po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego. Z tego wynika, że chodzi o nabycie prawa do tego świadczenia *in abstracto* (w związku ze spełnieniem warunków – art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej), a nie *in concreto* (na skutek złożonego wniosku o świadczenie – art. 116 ust. 1 w związku z art. 129 ust. 1 tej ustawy) przez osobę, która po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego kontynuowała ubezpieczenia emerytalne i rentowe i dopiero następnie wystąpiła z wnioskiem o emeryturę. Taka interpretacja odpowiada również wynikom wykładni systemowej i celowościowej. Przepis art. 55 został umieszczony w Dziale II Rozdziale 4 ustawy

emerytalnej, zatytułowanym „Ustalanie wysokości emerytur, o których mowa w art. 27-50e”. Nie budzi wątpliwości, że wszystkie przepisy zawarte w tym rozdziale ustawy emerytalnej dotyczą ustalania wysokości emerytury z określonego tytułu przyznawanej na skutek pierwszego wniosku o to świadczenie, a nie przeliczania wysokości wcześniej przyznanej tego rodzaju emerytury. Jak słusznie zauważył Sąd Apelacyjny, przepisy odnoszące się do przeliczania wysokości nabytej wcześniej emerytury umieszczone są w zupełnie innej części ustawy emerytalnej, a mianowicie w Dziale VIII Rozdziale 3 tej ustawy, zatytułowanym „Zmiany w prawie do świadczeń i ich wysokości”. Oznacza to, że w art. 55 ustawy emerytalnej uregulowano sposób obliczenia wysokości emerytury uzyskanej w wieku powszechnym na skutek pierwotnego wniosku o to świadczenie. Dotyczy on zatem tylko tych ubezpieczonych, którzy w chwili składania tego wniosku spełniali warunki z art. 55 ustawy, a więc przede wszystkim kontynuowali ubezpieczenie emerytalne i rentowe po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego, nie realizując uprawnienia do emerytury i w ten sposób przyczyniając się do powiększenia Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Takiej wykładni nie sprzeciwia się ograniczenie temporalne zawarte w art. 55 ustawy emerytalnej, czyli konieczność wystąpienia z wnioskiem o emeryturę przewidzianą w art. 27 ustawy po dniu 31 grudnia 2008 r. Z tego, że emerytura przyznana na skutek wniosku złożonego przed 1 stycznia 2009 r. nie może być obliczona według nowych zasad nie wynika bowiem, że emerytura przyznana z tytułu osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego na skutek późniejszego wniosku może być w każdym czasie przeliczona na podstawie art. 55 ustawy emerytalnej, jeżeli warunek kontynuowania ubezpieczenia emerytalnego i rentowych został spełniony później niż w chwili przyznawania prawa do tego świadczenia. Taką interpretację wzmacnia dodatkowo treść art. 55a ust. 1 ustawy emerytalnej, zgodnie z którym przepis art. 55 stosuje się również do ubezpieczonego, który miał ustalone prawo do emerytury przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę, o której mowa w art. 27. Oznacza to, że nie stoi na przeszkodzie obliczeniu wysokości emerytury według nowych zasad okoliczność wcześniejszego przyznania ubezpieczonemu emerytury innej niż przysługująca na podstawie art. 27 ustawy, wobec czego *a contrario*, nie ma takiej możliwości w sytuacji uprzedniego przyznania emerytury z tytułu osiągnięcia wieku

powszechnego. Zwrócić uwagę przy tym należy, że możliwość obliczenia wysokości emerytury według zasad kapitałowych osobie, która pobierała wcześniej emeryturę inną niż w związku z osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego, wiąże się z koniecznością pomniejszenia podstawy obliczenia emerytury na podstawie art. 26 ustawy emerytalnej o kwotę stanowiącą sumę kwot pobranych emerytur w wysokości przed odliczeniem zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych i składki na ubezpieczenie zdrowotne. W ten sposób została zachowana podstawowa funkcja art. 55 ustawy emerytalnej, jaką jest umożliwienie wyliczenia w systemie zdefiniowanej składki wysokości emerytury osobie urodzonej przed 1 stycznia 1949 r., która pozostając dłużej w ubezpieczeniu (po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego), uczestniczyła w powiększaniu Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez odprowadzanie należnych składek bez jednoczesnego jego uszczuplania na skutek pobierania emerytury.

Reasumując, wniosek o przyznanie emerytury po dniu 31 grudnia 2008 r., o którym mowa w art. 55 ustawy emerytalnej, nie może być rozumiany jako wniosek zmierzający do innego celu niż przyznanie po raz pierwszy emerytury na podstawie art. 27 ustawy. W szczególności wniosek o przyznanie emerytury na podstawie art. 27 ustawy nie może być rozumiany jako wniosek o przeliczenie, ponowne przyznanie tego samego świadczenia lub wniosek o ponowne obliczenie wysokości przyznanej emerytury na podstawie tego przepisu (art. 27 ustawy) według nowych zasad, jeżeli wcześniej wysokość emerytury została obliczona według dotychczasowych zasad na podstawie art. 27 w związku z art. 53 ustawy emerytalnej, bowiem w dniu przyznawania tego prawa ubezpieczony nie spełniał warunków do jej obliczenia według art. 26 ustawy emerytalnej (co odnosi się do sytuacji skarżącego, który ani w chwili składania wniosku o przyznanie emerytury w wieku powszechnym, ani w dacie od której prawo do emerytury przyznano, nie spełniał warunku kontynuowania ubezpieczenia po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego, o którym mowa w art. 55 ustawy emerytalnej). Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę kasacyjną nie podziela więc poglądu Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z dnia 18 września 2014 r., I UK 27/14 (LEX nr 1537287), że emerytura osób, które spełniły warunki przewidziane w art. 27 i pobierały świadczenia na wniosek złożony po dniu 31 grudnia 2008 r., powinna

być wyliczona na podstawie art. 53 z uwzględnieniem art. 55 w związku z art. 26 ustawy, jeżeli warunek podlegania ubezpieczeniom po ukończeniu powszechnego wieku emerytalnego został spełniony już po przyznaniu prawa do emerytury, o której mowa w art. 27 ustawy emerytalnej. Takie stanowisko, sprowadzające się faktycznie do umiejscowienia art. 55 ustawy emerytalnej wśród przepisów umożliwiających przeliczanie (a nie obliczanie) wysokości emerytury, jest bowiem sprzeczne z jego wykładnią literalną, systemową i celowościową.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że ubezpieczony może żądać ponownego obliczenia wysokości jego emerytury w sposób określony w art. 26 ustawy emerytalnej, ale tylko wówczas, gdy w chwili składania wniosku o to świadczenie z tytułu osiągnięcia wieku powszechnego spełniał warunki określone w art. 55 ustawy, a organ rentowy pomimo tego zaniechał obliczenia wysokości emerytury również według zasad kapitałowych, poprzestając na zastosowaniu do jej wyliczenia art. 53 tej ustawy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 4 września 2013 r., II UK 23/13, OSNP 2014 nr 6, poz. 85 i z dnia 7 listopada 2013 r., II UK 143/13, OSNP 2014 nr 10, poz. 148). Nie może bowiem budzić wątpliwości, że zgłoszenie wniosku o ustalenie prawa do emerytury na podstawie art. 27 ustawy emerytalnej przy jednoczesnej możliwości obliczenia jej wysokości na nowych zasadach (art. 26) musi wiązać się z przeprowadzeniem przez organ rentowy symulacji mającej na celu stwierdzenie, która z emerytur (obliczana wedle art. 26 czy 53) jest kwotowo korzystniejsza dla ubezpieczonego, do czego organ rentowy jest zobowiązany, realizując ogólną dyrektywę § 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz.U. Nr 237, poz. 1412) stanowiącą o udzielaniu informacji, w tym wskazówek i wyjaśnień, w zakresie dotyczącym warunków i dowodów wymaganych do ustalania świadczeń. Niewykonanie tego obowiązku powinno być potraktowane jako błąd organu rentowego, który w aktualnym stanie prawnym (obowiązującym od 17 lipca 2017 r.) umożliwia ponowne ustalenie wysokości świadczenia w myśl art. 114 ust. 1 pkt 6 ustawy emerytalnej, a poprzednio – mogło być potraktowane jako ujawnienie okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji, które mają wpływ na wysokość świadczenia, co stanowiło przesłankę do wznowienia postępowania przed organem rentowym na

podstawie art. 114 ust. 1 ustawy, co trafnie zauważył Sąd Apelacyjny. Sąd ten prawidłowo też przyjął, że w sytuacji ubezpieczonego nie było podstaw do wszczęcia postępowania o ponowne obliczenie wysokości emerytury, albowiem w momencie jej przyznania skarżący nie spełniał warunku podlegania ubezpieczeniom po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego, co wykluczało możliwość obliczenia świadczenia na podstawie art. 55 w związku z art. 26 ustawy emerytalnej.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c. i art. 398²¹ związku z art. 108 § 1 k.p.c.).